

Åtgärdsinventering Ålebäcken

Projektbeskrivning

SAMMANFATTNING

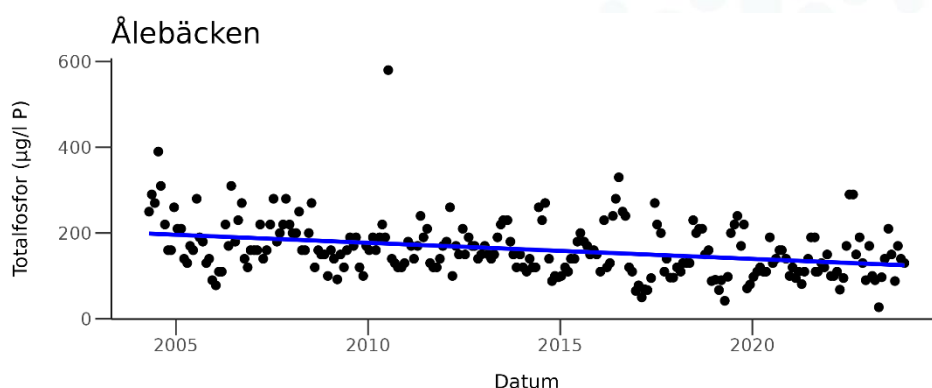
Ålebäcken, en liten bäck som mynnar i Vättern vid Alvastra, söder om Omberg, har å ena sida höga naturvärden men har å andra sidan tydliga problem med övergödning och hydromorfologiska förändringar.

Projektets syfte är att möjliggöra en förbättring av vattenkvaliteten i Ålebäcken och säkerställa lämpliga (eller förbättra) habitat för Vätterns vandrande fiskarter och andra arter med anknytning till vattendragen.

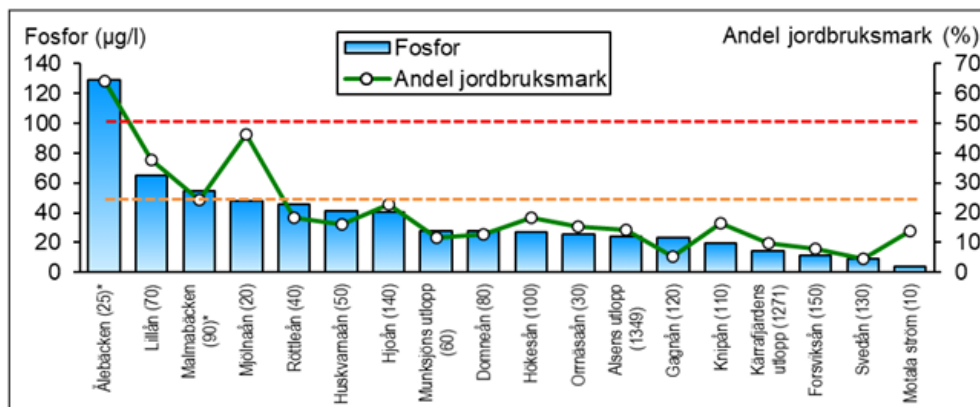
Inom projektet avses att identifiera möjliga åtgärder som motverkar övergödning och för att förbättra vattenmiljön. Dessutom ska övergödningens status i Ålebäckens olika tillflöden/grenar kartläggas och en vattendragsvandring och/eller markägaremöten genomföras.

BAKGRUND

Ålebäcken (Ödeshögs kommun) är en liten bäck i det östgötska jordbrukslandskapet som mynnar i Vättern vid Alvastra, söder om Omberg. Bäckens har höga naturvärden men också tydliga problem med övergödning och hydromorfologiska förändringar.

Figur 1. Totalfosforhalter i Ålebäcken 2004-2023. Halter visar en nedgående trend men är fortfarande mycket högt (134 µg/L, medel 2021-23). Data: Vätternvårdsförbundet.

Figur 2 Årsmedelhalter för fosfor samt andel jordbruksmark i respektive avrinningsområde vid 17 stationer i tillflöden till Vättern samt stationen i utloppet vid Motala ström år 2021 sorterade efter minskande fosforhalt. Orange, streckad linje anger gränsen mellan höga och mycket höga fosforhalter. Röd, streckad linje markerar övergången till extremt höga fosforhalter. Bedömningar enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder (Rapport 4913, 1999). Ur (3).

För öring, flodnejonöga och harr – den senare bedöms som akut hotad i Vättern – utgör Ålebäcken lek- och uppväxtområde, framför allt i de nedersta delarna. Ålebäcken ingår inte i Vätterns Natura2000-område, dock är harr och öring utpekade som typisk arter (bilaga V) i bevarandeplanen (1). Detta område är även utpekade ut som ”nationellt värdefullt vatten” med anledning att området utgör en limnisk nyckelbiotop med lekplatser för just harr och öring, samt att bäcken i denna nedre del skurit en ravin och behållit sitt naturliga lopp där lummiga träd och buskar kantar bäcken. (2).

Ålebäcken uppvisar högst näringsämneshalt bland alla Vätterns tillflöden¹ (134 µg/L, medel 2021-23, Figur 1 och 2), och jordbruksmark utgör huvuddelen av markanvändning i avrinningsområdet (3)). Bäckens morfologi och hydrologi är påverkad av rensning/rättnings och omfattande markavvattning där landskapets vattenhållande förmåga har minskat (4).

I projektet ingår Ålebäckens huvudfåra (WA90116603 och WA75900065) och dessutom dess två största tillflöden med avrinning söderifrån: Ucklebybäcken (WA40648822, övrigt vatten) och Forsbybäcken (med Sjötorpsbäcken, inte definierat i VISS) (Figur 3).

¹ Som ingår i den nationella miljöövervakningen för Vättern

Figur 3. Ålebäckens avrinningsområde med delavrinningsområdesgränser (streckade linjer) för Forsbybäcken (A), Ucklebybäcken (B) och övre delen av Ålebäckens huvudfåra (C). Ur (4).

Ålebäcken och Ucklebybäcken utgör ”övrigt vatten” och således finns inga beslutade miljökvalitetsnormer, inte heller har statusbedömning eller riskbedömning utförts. Åtgärdsbehov finns båda med avseende på övergödning och för att förbättra vattenmiljön för Vätterns vandrande fiskarter och andra arter med anknytning till vattendragen.

Åtgärdssamordning Södra Vättern

Vätternvårdsförbundet har sedan september 2024 en åtgärdssamordnare (med stöd av LOVA-bidrag) som ska inom ett pilotprojekt jobbar med att identifiera lämpliga åtgärder för att uppnå god ekologisk status i vattendrag och sjöar i Vätterns tillrinningsområde inom Jönköpings och Östergötlands län.

SYFTE OCH MÅL

Projektets syfte är att möjliggöra en förbättring av vattenkvaliteten i Ålebäcken och säkerställa lämpliga (eller förbättra) habitat för Vätterns vandrande fiskarter och andra arter med anknytning till vattendragen.

Projektet knyter an till flera (del)mål i Vattenvårdsplanen för Vättern (5) och Förvaltningsplanen Fisk och Fiske Vättern (6). Dessutom berörs flera miljökvalitetsmål: Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag samt Ett rikt djur- och växtliv.

Målet med åtgärdsinventeringen är att identifiera och prioritera ett antal möjliga åtgärder mot övergödning (till exempel våtmarker, skyddszoner, tvästegsdiken) och dessutom åtgärder som kan bidra att förbättra hydrologin eller på annat sätt förbättra bäckarnas vattenmiljö². Projektering och genomförande av förslagna fysiska åtgärder sker inte inom ramen av detta projekt, utan i följpProjekt.

GENOMFÖRANDE

Inom projektet avses att identifiera möjliga åtgärder som motverkar övergödning och för att förbättra vattenmiljön. För att underlätta prioriteringen av åtgärder ska övergödningssstatus i Ålebäckens olika tillflöden/grenar kartläggas. Dessutom planeras för en vattendragsvandring och/eller markägaremöten.

Identifiering av möjliga åtgärder kommer genomföras som konsultuppdrag och genom en desktoputredning med fältbesök. Området inkluderar huvudfåran och de två sydliga tillflödena. Identifierade åtgärder sammanställs i en rapport.

Provtagning av tillflödena sker under 2025 vid preliminärt fyra lokaler och fyra tillfällen. Vid behov kommer ytterligare lokaler och/eller tillfällen läggas till. Ålebäckens utlopp provtas varje månad inom den nationella miljöövervakningen för Vättern.

Resultat av projektet kommer redovisas och diskuteras på en vattendragsvandring och/eller markägarmöte.

Projektet avses genomföras tillsammans med andra berörda bland annat Ödeshögs kommun och andra föreningar, till exempel Sportfiskarna och LRF.

² Åtgärdsförslag som gynnar vattenmiljön har tagits fram tidigare (4), varför detta projekt fokuserar på åtgärder mot övergödning.

Tabell 1. Preliminär tidsplan

Tidpunkt	Moment
Mars 2025	Projektstart
Start mars 2025	Provtagning av Ålebäcken och tillflöden
Hösten 2025	Åtgärdsinventering med fältbesök
Februari 2026	Rapport
Våren 2026	Vattendragsvandring/Markägarmöten
Oktober 2026	Slutrapportering

BUDGET (ÖVERSIKTLIG)

Tabell 2. Projektbudget

Moment	Summa
Åtgärdsinventering med fältbesök (konsult)	187.500
Provtagning och analys	18.000
Vattendragsvandring/markägarträff	5.000
Projektledning (ca 30h)	15.900
SUMMA	226.400

Tabell 3. Finansiering

Finansiär	Kostnad (SEK inkl. moms)
Sökt LOVA stöd (80%)	181.120
Medfinansiering (20%) Vätternvårdsförbundet	45.280
SUMMA	226.400

REFERENSER

- (1) Lindell, M. 2018. Bevarandeplan Natura2000 Vättern. Vätternvårdsförbundets rapport 129.
- (2) Beskrivning nationellt värdefullt vatten Ålebäcken, Naturvårdsverket <https://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>
- (3) Norborg Carlsson, AC. 2023. Vattenkvalitet i Vätterns tillflöden och utlopp, i Årsskrift 2022, Vätternvårdsförbundets rapport 159.
- (4) Edlund, J. 2016. Ålebäckens vattensystem: Befintliga förhållanden och förslag på åtgärder. Rapport. Litoralis naturvårdskonsult.
- (5) Lindell, M. 2015. Vattendragsplan för Vättern. Vätternvårdsförbundets rapport 122 (Revidering av planen pågår, remiss under 2025).
- (6) Vätternvårdsförbundet 2024. Förvaltningsplan Fisk & Fiske Vättern, Remissversion.